

De parlementaire behandeling van internationale verdragen in België

door Herman VAN IMPE,

Eerste-Attaché bij de Belgische Senaat,

Geassocieerd navorser bij het Interuniversitair Centrum voor Staatsrecht te Brussel.

★

Bij het opstellen van de navolgende bijdrage hebben wij een ruim gebruik gemaakt van de inlichtingen, die ons werden verstrekt door de heer M. Hondequin, directeur van de Vergadering van de Senaat. Wij danken hem dan ook hier heel oprecht voor zijn bereidwilligheid.

I

De dagelijkse verbeteringen die op technisch vlak aan de diverse verkeersmiddelen worden gebracht alsmede hun steeds ruimere aanwending hebben de onderlinge economische en sociale betrekkingen tussen de bevolkingen van de zelfs meest van elkaar verwijderde landen en streken op ontzaglijke wijze doen toenemen. Het spreekt vanzelf dat de toenemende economische betrekkingen ook een aangroei van de juridische betrekkingen tot gevolg hebben gehad. Deze juridische banden tussen de volkeren van de wereld kunnen grosso modo tot twee categorieën worden teruggebracht: de betrekkingen tussen de diverse Staten (bilaterale of multilaterale betrekkingen) en de betrekkingen die een weerslag hebben op de interne rechtsstructuur van de onderscheiden Staten. Terwijl de « tussenstaatse » betrekkingen helemaal in de lijn liggen van de negentiende-eeuwse visie van de staatssoevereiniteit en van het voluntarisme, kunnen de betrekkingen, die een invloed hebben op de interne rechtsorde der Staten beschouwd worden als de concretisering van het bestaan van een internationale of althans een supranationale rechtsorde (1).

Het geleidelijke ontstaan van een dergelijke internationale rechtsorde is ten slotte de eenvoudige transponering op juridisch vlak van een maat-

schappelijk-historisch feit: de bevolking van de ganse wereld is economisch en ook algemeen maatschappelijk solidair geworden. Deze feitelijke solidariteit blijkt positief uit de reusachtig groeiende wereldhandel en negatief uit het internationaal karakter van elk zelfs schijnbaar plaatselijk gewapend conflict. Het feitelijk bestaan van een internationale samenleving heeft dan ook onvermijdelijk als resultaat, dat er een internationaal recht bestaat dat meer is dan een aantal vrij door de in soevereiniteit gelijke Staten aangegane contractuele verbintenissen (2).

Dat de soevereine wil van de nationale Staten als enige bron van internationaal recht en tevens als opperste bron van alle rechtsregel heeft afgedaan, blijkt uit het feit dat heel wat internationale verdragen niet meer alleen concrete verplichtingen en lasten voor de contracterende staten of voor hun onderdanen behelzen maar ook zogenaamde « self-executing » bepalingen (3). Het gaat ter zake dan gewoonlijk om institutionele verdragen, dit zijn internationale overeenkomsten waarbij instellingen in het leven worden geroepen. Het opnemen van « self-executing » clausules in internationale verdragen heeft tot gevolg, dat in bepaalde gevallen beslissingen van internationale organisaties automatisch van kracht worden in het

(1) René-Jean DUPUY, *Le droit international*, Parijs, 1963, blz. 6 en 23.

(2) Over het Staatsvoluntarisme in het internationaal recht en meer bepaald in de internationale rechtspraak, zie: Frans DE PAUW, *De Belgische verklaring van 3 april 1958 tot aanvaarding van de verplichte rechtsmacht van het Internationaal Gerechtshof*. (*Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 19e jaargang, nr 6.) Brussel, 1964, blz. 353.

(3) Paul F. SMETS, *L'assentiment des Chambres législatives aux traités internationaux et l'article 68, alinéa 2, de la Constitution belge*, Brussel, 1964, blz. 79.

nationaal intern recht van de betrokken Staten zonder dat een tussenkomst van de onderscheiden nationale organen vereist is. Wij denken meer bepaald aan het verdrag tot instelling van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal en aan de Verdragen van Rome tot oprichting van de Europese Economische Gemeenschap en van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie. De als regel geldende beslissingen van de Hoge Autoriteit van de EGKS en van de Commissies van de EEG en van de Euratom worden in België « wet » onmiddellijk na hun verschijning in het « Publikatieblad van de Europese gemeenschappen » zonder dat een goedkeuring door het Belgisch Parlement of door de Belgische regering bij koninklijk besluit daar toe nodig is (4); erger nog : deze regels worden voor de Belgen bindend zelfs zonder enige bekendmaking in het Belgisch Staatsblad.

In andere gevallen wordt de Belgische regering verplicht een koninklijk besluit uit te vaardigen ten gevolge van een beslissing van bepaalde internationale organisaties (de Wereldgezondheidsorganisatie, de Internationale Organisatie van de Burgerluchtvaart, de Centrale Rijncommissie, de Wereldmeteorologische Organisatie, enz.) zonder dat het Belgisch parlement dit eventueel zou kunnen beletten (5). In beide gevallen heeft België niet alleen zware verplichtingen aangegaan maar vooral verplichtingen waarvan de omvang totaal onbekend is en slechts later zal worden bepaald door andere dan nationale organen en zonder dat een nieuwe toestemming van ons land vereist is. Kortom het Belgisch parlement heeft aldus een deel van zijn grondwettelijke bevoegdheid prijsgegeven.

In nog andere gevallen heeft het Belgisch parlement de verplichting aanvaard om bepaalde wetten goed te keuren ten einde aan de eisen van sommige internationale organisaties te voldoen (zoals het Europees Gerechtshof voor de Rechten van de Mens).

Ongeacht nu of de beslissingen die deze internationale gezagslichamen treffen, in ons land van kracht worden zonder tussenkomst van Belgische organen dan wel dank zij een tussenkomst van de Belgische regering of het Belgisch parlement, vermits die dan optreden als een soort ondergeschikte besturen, is het wel duidelijk dat er nog moeilijk

voor ons land sprake kan zijn van « nationale soevereiniteit » zelfs niet in specifiek interne aangelegenheden, zoals economische zaken, taalregelingen, civielrechtelijke aangelegenheden.

De vraag of al deze verdragen, die verzaking vanwege de Belgische wetgever van eigen bevoegdheid behelzen, stroken met de geest en de letter van onze Grondwet, zullen wij hier niet behandelen en wel om twee redenen.

Eerst en vooral is het probleem, op intern-juridisch vlak, van de grondwettigheid van de internationale verdragen terug te brengen tot dat van de grondwettigheid aan de wetten in de ruime zin van het woord. Nu heeft oud-minister professor doctor W.J. Ganshof van der Meersch een tiental jaren geleden een vrij lange lijst opgesteld van de door het parlement goedgekeurde wetten waarvan de grondwettigheid betwist werd (6). Bij afwezigheid in ons land van enig bevoegd lichaam om de door het parlement goedgekeurde wetten aan de Grondwet te toetsen, is dit probleem vrij theoretisch vermits in ieder geval al deze wetten volkomen uitwerking hebben gehad.

Tweede bedenking : ter ontlasting van de wetgever moet worden gezegd, dat bij de parlementaire behandeling van internationale verdragen de keuze van het parlementslid beperkt is tot goedkeuring of verwerping : amendering van internationale akkoorden door een eenzijdige daad van een nationale wetgever is technisch onmogelijk, zodat ter zake het initiatiefrecht van Kamer en Senaat niet bestaat (7). Van de overblijvende twee mogelijkheden — goedkeuring of verwerping — is de tweede dan nog vrij theoretisch.

Ten slotte kan men het vraagstuk van de grondwettigheid van de door België afgesloten internationale overeenkomsten ook omkeren en bekijken van buitenlands standpunt uit : dan gaat het om een conflict tussen het supranationaal of interna-

(4) Emmanuel COPPIETERS, *De invloed van de internationale organisaties op de Belgische nationale instellingen* (*Internationale Spectator*, jaargang XVIII, nr 5), 's-Gravenhage. Brussel, 1964, blz. 119.

(5) Emmanuel COPPIETERS, *op. cit.*, blz. 118.

(6) W.J. GANSHOF van der MEERSCH, *De l'influence de la Constitution dans la vie politique et sociale en Belgique*, Brussel, 1954, blz. 11.

(7) H. BUCH, *Evolutie van het Belgisch tractatenrecht* (*Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 13^e jaargang, nr 4), Brussel, 1958, blz. 213.

tionaal recht en het plaatselijk recht, waarbij kan bepleit worden dat de plaatselijke belangen moeten wijken voor het algemeen belang.

II

Terugkomend tot ons uitgangspunt kunnen wij dus zeggen dat bepaalde internationale verdragen, namelijk de institutionele verdragen, meer doen dan de Staat bezwaren of Belgen persoonlijk binden (8) : zij houden verzaking van gezag in voor de Belgische instellingen. Dit feit alleen reeds zou voldoende zijn om te betogen, dat een zeer diepgaand onderzoek van dergelijke overeenkomsten door de vertegenwoordigende lichamen onontbeerlijk is. Daarbij komt echter nog, dat de internationale verdragen opgesteld, besproken en geparafereerd worden door de organen van de uitvoerende macht en zonder mogelijkheid van latere amendering door de wetgever, vermits om de door een verdrag in het leven geroepen rechtstoestand te wijzigen, een nieuw verdrag noodzakelijk is, d.w.z. dat de toestemming van een buitenlandse Staat vereist is (9). Ten slotte kunnen wij hieraan nog toevoegen, dat deze opstelling van brokstukken internationaal recht, dat bestemd is ook in België toepassing te vinden, gebeurt in een zekere geheimzinnigheid en dus zonder de waarborgen van openbaarheid die de Belgische grondwetgever heeft ingesteld, wat het opmaken van de Belgische wetten betreft (artikel 33, eerste lid van de Grondwet) (10).

Deze drie factoren (gezagverzakend karakter van sommige verdragen, onherroepelijkheid ervan, geringe publiciteit) ten spijt, kan worden geconstateerd dat het Belgisch parlement niet veel belangstelling aan de dag legt voor de internationale problemen (11). Dit blijkt onder meer uit het zeer academisch karakter van de bespreking ervan in de openbare vergadering en uit het meestal gering aantal sprekers, die zich laten inschrijven.

Waarom is dit gemis aan belangstelling toe te schrijven? Op te merken valt, dat niet alleen de Belgische parlementsleden maar de Belgen over het algemeen veel minder belangstelling koesteren voor internationale vraagstukken dan voor interne nationale (of gewestelijke) problemen (12). Het feit dat België een klein land is waarvan de militaire macht vrijwel te verwaarlozen is, is ongetwijfeld niet vreemd aan deze toestand. De Belgen

beseffen zeer scherp, dat zij op het gebied van de wereldpolitiek passieve toeschouwers of medelopers zijn en geen potentiële initiatiefnemers. Hierbij komt nog, dat België door zijn toetreding tot de NAVO de Amerikaanse wereldhegemonie heeft erkend, beslissing waarop niet kan en zeker niet zal worden teruggekomen. Dit alles verklaart de geringe interesse, die de Belgische bevolking en haar vertegenwoordigers hebben voor internationale verdragen, waarbij zijn dan enigszins uit het oog verliezen dat sommige overeenkomsten ook op de nationale toestanden invloed uitoefenen. Onmiddellijk moet hieraan worden toegevoegd, dat de belangstelling voor internationale problemen en overeenkomsten over het algemeen dan toch ietwat groter is bij de senatoren dan bij de leden van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (13).

Kortom, wij zouden deze toestand kunnen samenvatten door te zeggen, dat te vele parlementsleden (onbewust) menen dat internationale verdragen op buitenlandse aangelegenheden betrekking hebben en vergeten dat menig verdrag internationaal is omdat het een algemeen dus mede een Belgisch probleem poogt te regelen.

De oude visie, die in de negentiende eeuw te verdedigen was, maar thans stellig voorbijgestreefd is, heeft naar stempel gedrukt op de parlementaire procedure tot goedkeuring van de internationale verdragen.

Inderdaad kan worden gezegd, dat vrijwel alle internationale overeenkomsten, die door de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat moeten worden goedgekeurd, naar hun respectieve commissies voor de buitenlandse zaken worden verwezen en alleen door deze commissies worden onderzocht.

Ziehier enkele typische voorbeelden ter illustratie.

(8) Artikel 68, tweede lid, van de Grondwet.

(9) W.J. GANSHOF van der MEERSCH, *La Constitution belge et l'évolution de l'ordre juridique international (Annales voor Rechtsgeleerdheid en Staatswetenschappen*, deel XII, nr 49), Leuven, 1952, blz. 394.

(10) Pierre WIGNY, *Droit constitutionnel. Principes et droit positif*, Brussel, 1952, blz. 653.

(11) Herman-Frans DE CROO en Philippe SEIGNEUR, *Parlement et Gouvernement*, Brussel, 1965, blz. 27.

(12) H. ROLIN, *Le contrôle parlementaire de la politique internationale* (Bibliothèque de l'Institut belge de Science politique: Le contrôle parlementaire de l'action gouvernementale), Brussel, 1957, blz. 105.

(13) Herman-Frans DE CROO en Philippe SEIGNEUR, *op. cit.*, blz. 27 en 28.

Het ontwerp van wet houdende goedkeuring van de *internationale tinovereenkomst* en der bijlagen, opgemaakt op 1 maart 1954 te Londen, werd in de Kamer van Volksvertegenwoordigers verwezen naar en besproken in de commissie voor de buitenlandse zaken, zonder dat zelfs nog maar het advies werd ingewonnen van de respectieve commissies voor de economische zaken en voor de buitenlandse handel en evenmin van de commissie voor de koloniën, terwijl Congo als tinproducent het meest bij deze aangelegenheid betrokken was (14). Bij de behandeling in de Senaat gebeurde precies hetzelfde : alleen de commissie voor de buitenlandse zaken werd met het onderzoek van deze overeenkomst belast (15).

Het ontwerp van wet houdende goedkeuring van het internationaal verdrag betreffende de *burgerlijke rechtsvordering*, gesloten op 1 maart 1954 te 's-Gravenhage, dat op nuttige wijze door de senaatscommissie voor de justitie had kunnen worden besproken, werd uitsluitend behandeld door de commissie voor de buitenlandse zaken (16).

Het ontwerp van wet houdende goedkeuring en regeling van de uitvoering van de overeenkomst tussen België en Frankrijk, tot voorkoming van dubbele belasting en tot regeling van wederzijdse administratieve en juridische bijstand inzake *inkomstenbelastingen*, van het slotprotocol en van de bijgevoegde brieven, ondertekend op 10 maart 1964, te Brussel, ontwerp dat klaarblijkelijk tot de bevoegdheid behoort van de commissie voor de financiën, werd eens te meer besproken door de commissie voor de buitenlandse zaken (17).

Het ontwerp van wet houdende goedkeuring van het verdrag betreffende de *sociale zekerheid* tussen Zijne Majesteit de Koning der Belgen en Hare Majesteit de Koningin van het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland en van haar overige koninkrijken en gebiedsdelen, Hoofd van het Commonwealth, en van het Protocol betreffende des prestaties in natura, ondertekend te Brussel op 20 mei 1957, dat een aangelegenheid regelt die onder de bevoegdheid valt van de commissie voor de arbeid en de sociale verzorging, werd wederom onderzocht door de alombevoegde commissie voor de buitenlandse zaken (18)!

Ten slotte nog twee oudere voorbeelden : het wetsontwerp houdende goedkeuring van de Ein-

dakte der Financiële en Monetaire Conferentie van de Verenigde Naties, gehouden te Bretton Woods, van 1 tot 22 juli 1944, werd uitsluitend behandeld door de commissie voor de buitenlandse zaken, terwijl bij deze akte het *Internationaal Valutafonds* en de *Internationale Bank voor Herstel en Ontwikkeling* werden opgericht, welke aangelegenheid zeker ressorteert onder de commissies voor de financiën en voor de economische zaken (19).

Anderzijds moet het militair karakter van het Noord-Atlantisch Verdrag, ondertekend op 4 april 1949, te Washington, niet worden onderstreept : toch werd het desbetreffende wetsontwerp onderzocht door de commissie voor de buitenlandse zaken, zonder dat de commissie voor de landverdediging de gelegenheid kreeg dit te bespreken (20).

Volledigheidshalve dient nu gezegd, dat er enkele — zij het weinig talrijke — uitzonderingen bestaan op deze nochtans vrij algemeen toegepaste regel. Het wetsontwerp houdende goedkeuring van het verdrag tot oprichting van de *Europese Economische Gemeenschap* en van het verdrag tot oprichting van de *Europese Gemeenschap voor Atoomenergie* (Euratom) werd in de Senaat door een bijzondere commissie onderzocht, die precies zoals de vaste commissie voor de buitenlandse zaken onder het voorzitterschap stond van de voorzitter zelf van de Senaat (21).

Een tweede te vermelden geval is het ontwerp van wet houdende goedkeuring van de overeenkomst tot herziening en verlenging van de *Internationale Tarwe Overeenkomst*, afgesloten op 25 april 1956, te Londen. Het verslag werd uitgebracht door de commissie voor de buitenlandse zaken, doch deze laatste had op uitdrukkelijk verzoek van de Senaat in openbare vergadering het advies ingewonnen van de commissie voor de landbouw. Dit advies werd afgedrukt als bijlage tot bedoeld verslag (22). Dit feit werd echter niet als

(14) Document nr 166/2 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (zitting 1954-1955).

(15) Document nr 201 van de Senaat (zitting 1954-1955).

(16) Document nr 294 van de Senaat (zitting 1954-1955).

(17) Document nr 267 van de Senaat (zitting 1964-1965).

(18) Document nr 292 van de Senaat (zitting 1957-1958).

(19) Document nr 18 van de Senaat (zitting 1945-1946).

(20) Document nr 292 van de Senaat (zitting 1948-1949).

(21) Documenten nrs 32, 33 en 34 van de Senaat (zitting 1957-1958).

(22) Document nr 378 van de Senaat (zitting 1956-1957).

precedent weerhouden. Toen in 1963 de volgende Internationale Tarwe Overeenkomst door het parlement werd onderzocht, gebeurde dit weer uitsluitend door de commissies voor de buitenlandse zaken (23).

III

Als oorzaak van deze parlementaire traditie om alle verdragen en overeenkomsten met andere landen te verwijzen naar de commissies voor de buitenlandse zaken, hadden wij aangeduid de negentiende-eeuwse staatsvoluntaristische visie op de verdragen en het veronachtzamen van het feit dat steeds meer verdragen ingrijpen in het interne maatschappelijke en juridische leven van het land (24).

Er bestaat ook nog wel een derde reden van meer administratieve aard : artikel 12 van het reglement van de Kamer van Volksvertegenwoordigers bepaalt, dat er zoveel vaste commissies zijn als er ministeriële departementen bestaan en dat de bevoegdheden en de benaming van de commissies door de voorzitter worden vastgesteld naar de overeenkomstige diensten van de ministeriële departementen. Nu worden de ontwerpen van wet tot goedkeuring van internationale verdragen ingediend bij één van beide Kamers in de vorm van een koninklijk besluit, dat in de eerste plaats door de minister van buitenlandse zaken medeondertekend wordt. Deze omstandigheid heeft tot gevolg, gelet op bovenbedoelde reglementsbevestiging, dat de kwestieuze wetsontwerpen ter onderzoek verwezen worden naar de commissie voor de buitenlandse zaken.

In de Senaat is de toestand precies dezelfde : hij wordt geregeld door artikel 55 van het reglement. In de Hoge Vergadering is het (theoretisch) niet de voorzitter maar het Bureau, dat de bevoegdheid van de commissies bepaalt doch steeds ten aanzien van de diensten van de ministeriële departementen.

Daar men beschouwt dat de commissie voor de buitenlandse zaken op parlementair plan dezelfde bevoegdheidssfeer heeft als het gelijknamig departement op regeringsvlak, worden alle door de minister van buitenlandse zaken in eerste plaats medeondertekende wetsontwerpen vrijwel automatisch ter onderzoek verwezen naar bedoelde commissie.

Nu spreekt het van zelf, dat deze commissie die uiteraard meer op de internationale politiek is afgestemd, vooral de politieke aspecten van de naar haar verwezen overeenkomsten zal bespreken. De weerslag op de binnenlandse rechtstoestanden en op het binnenlandse economische en sociale leven worden aldus uit het oog verloren.

Om dit euvel te vermijden bestaat er een parlementaire procedure, die ter zake echter niet wordt aangewend : de verwijzing naar twee of meer verenigde commissies. Zo zou bijvoorbeeld de internationale tarwe-overeenkomst onderzocht kunnen worden door de verenigde commissies voor de buitenlandse zaken en voor de landbouw, het Brits-Belgisch akkoord over de sociale zekerheid door de verenigde commissies voor de buitenlandse zaken en voor de tewerkstelling, de arbeid en de sociale voorzorg, het verdrag over de burgerlijke rechtsvordering door de verenigde commissies voor de buitenlandse zaken en voor de justitie, enz.

Er moet echter geconstateerd worden, dat verenigde commissies over het algemeen zeer traag werken, wellicht ten gevolge van het te grote aantal leden en van hun gebrekkige samenwerking.

Wij stellen daarom voor, dat de in deze bijdrage bedoelde wetsontwerpen zouden verwezen worden naar twee commissies : naar de commissie voor de buitenlandse zaken om de internationale aspecten ervan te behandelen en naar de deskundig meer bevoegde commissie (landbouw, economische zaken, justitie, enz.) om de inhoud ervan te bespreken.

Het gevaar, dat beide commissies tot tegenstelde conclusies zouden komen, bestaat in feite niet, vermits zoals wij het reeds zegden, het parlement ten slotte in de politieke onmogelijkheid verkeert een internationaal verdrag te verwerpen.

Het voordeel van de dubbele verwijzing zou hierin bestaan dat de leden van de volksvertegenwoordiging scherper zouden beseffen hoe diep de internationale overeenkomsten ingrijpen in het binnenlandse maatschappelijke leven, waardoor de

(23) Document nr 564 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (zitting 1962-1963).

Document nr 68 van de Senaat (zitting 1963-1964).

(24) D.H.M. MEUWISSEN, *Enige opmerkingen over de plaats van het internationale recht in de nationale rechtsorde* (Nederlands Juristenblad, jaargang 1965, nr 3), Zwolle, 1965, blz. 62 en 63.

bespreking in de openbare vergadering van de Kamer van Volksvertegenwoordigers of van de Senaat minder oppervlakkig zou worden. Aldus zou de regering ook beter op de hoogte zijn van de opinetendenties die tot uiting komen in de parlementaire kringen. Dit beter inzicht van de regering ter zake zou van pas kunnen komen bij latere diplomatieke onderhandelingen over de toepassing of de verlenging van door België afgesloten internationale overeenkomsten.

*
**

Alvorens te concluderen wensen wij eraan te herinneren, dat een aantal Belgische parlementsleden lid zijn van verschillende vertegenwoordigende vergaderingen bij gewestelijke internationale lichamen, zoals de Raadgevende Vergadering van de Raad van Europa, de Assemblée van de West-Europese Unie, de Interparlementaire Beneluxraad en het Europees Parlement te Strasbourg. De deelneming van deze parlementsleden draagt ongetwijfeld bij tot hun begrip van internationale problemen, wat ontegensprekelijk gelukkig is gelet op het boven herhaaldelijk onderstreepte groeiende belang van het internationaal recht voor de interne rechtsorde. Hierbij dient de aandacht erop gevestigd, dat, in strijd met wat door professor Coppieters (25) wordt gezegd, deze parlementsleden die afgevaardigd worden naar bedoelde parlementaire vergaderingen, niet individueel optreden en wel rekenschap moeten geven over hun activiteiten. Inderdaad, naar luid van artikel 83 van het Kamerreglement moeten de parlementsleden, die door de Kamer van Volksvertegenwoordigers worden aangewezen als Belgische afgevaardigden naar de Europese vergaderingen, jaarlijks bij de Kamer verslag uitbrengen over de uitoefening van hun mandaat en over de werkzaamheden van de vergaderingen waarvan zij lid zijn. Deze verslagen worden ter behandeling voorgelegd aan de Kamercommissie voor Europese Zaken. Deze commissie moet op haar beurt aan de Kamer verslag doen over haar werkzaamheden en over de bevindingen waartoe zij is gekomen.

Verschiedende dergelijke verslagen werden reeds gesteld en rondgedeeld aan de Kamerleden (en aan het publiek via de pers), namelijk over het aandeel van de Belgische afvaardiging in de werkzaamheden van de Raadgevende Vergadering van

de Raad van Europa, over de werkzaamheden van het Europese Parlement en over de door de Belgische afvaardiging geleverde bijdrage in de werkzaamheden van de Interparlementaire Beneluxraad (26). De Senaat bleef tot nog toe op dit gebied achteruit staan op de Kamer van Volksvertegenwoordigers.

Toch werd als bijlage van het Senaatsverslag over de Begroting van het ministerie van buitenlandse zaken een nota gevoegd in verband met de activiteiten van de senatoren in de verschillende Europese vergaderingen (Europees Parlement, Raad van Europa, Westeuropese Unie, Interparlementaire Beneluxraad, NAVO-conferentie van parlementsleden) (document n° 87 van de Senaat, zitting 1962-1963 en n° 143 van de Senaat, zitting 1964-1965).

CONCLUSIE

Terwijl destijds de internationale overeenkomsten een residuaire rechtsbron vormden, zijn zij thans een overkoepelend en diep ingrijpend element van de Belgische interne rechtsstructuur geworden (27). Het groeiende belang van het internationaal recht voor de Belgische gemeenschap in al haar aspecten maakt een grondige behandeling van de verdragen, tractaten, overeenkomsten in het Parlement nog meer noodzakelijk dan vroeger.

Deze noodzakelijke grondigere bespreking in het Parlement kan verwezenlijkt worden door het onderzoek van de wetsontwerpen tot goedkeuring van internationale overeenkomsten niet meer uitsluitend toe te vertrouwen aan de meer internationaal gerichte parlementaire commissies voor de buitenlandse zaken, maar door hierbij de meer op het binnenland afgestemde parlementaire commissies te betrekken (de commissies voor de economische zaken, voor de landbouw, voor de financiën, voor de justitie, enz.).

Deze grondige behandeling van de inhoud van de door België afgesloten verdragen zou het

(25) Emmanuel COPPIETERS, *op. cit.*, blz. 120.

(26) Documenten n°s 624, 662 en 840 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (zitting 1963-1964).

Document n° 893 van de Kamer van Volksvertegenwoordigers (zitting 1964-1965).

(27) Pierre WIGNY, *op. cit.*, blz. 110.

belangstellende publiek de gelegenheid geven beter en nauwkeuriger op de hoogte te zijn van de door ons land aangegane verbintenissen op alle gebieden, wat zeker zou beantwoorden aan de bekommernis van de grondwetgever toen hij in artikel 33 de regel van de openbaarheid formuleerde.

LITERATUUROPGAVE

H. BUCH : Evolutie van het Belgisch tractatenrecht (*Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 13de jaargang, nr 4). Brussel, 1958.

Emmanuel COPPIETERS : De invloed van de internationale organisaties op de Belgische nationale instellingen (*Internationale Spectator*, 18de jaargang, nr. 5). 's-Gravenhage. Brussel, 1964.

Herman-Frans DE CROO en Philippe SEIGNEUR : *Parlement et Gouvernement*. Brussel, 1965.

Frans DE PAUW: De Belgische verklaring van 3 april 1958 tot aanvaarding van de verplichte rechtsmacht van het Internationaal Gerechtshof (*Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 19de jaargang, nr 6). Brussel, 1964.

René-Jean DUPUY : *Le droit international*, Parijs, 1963.

W.J. GANSHOF van der MEERSCH : *De l'influence de la Constitution dans la vie politique et sociale en Belgique*. Brussel, 1954.

W.J. GANSHOF van der MEERSCH : *La Constitution belge et l'évolution de l'ordre juridique international (Annales voor Rechtsgeleerdheid en Staatswetenschappen, deel XII, nr 49)*. Leuven, 1952.

R. JONGBLOET-HAMERLIJNCK : De nietigheid der ongrondwettelijke verdragen (*Tijdschrift voor Bestuurswetenschappen en Publiekrecht*, 19de jaargang, nr 3). Brussel, 1964.

D.H.M. MEUWISSEN : Enige opmerkingen over de plaats van het internationale recht in de nationale rechtsorde (*Nederlands Juristenblad, jaargang 1965, nr 3*). Zwolle, 1965.

H. ROLIN : *Le contrôle parlementaire de la politique internationale* (Bibliothèque de l'Institut belge de Science politique : Le contrôle parlementaire de l'action gouvernementale). Brussel, 1957.

Paul F. SMETS : *L'assentiment des Chambres législatives aux traités internationaux et l'article 68, alinéa 2, de la Constitution belge*. Brussel, 1964.

Pierre WIGNY : *Droit constitutionnel. Principes et droit positif*. Brussel, 1952.

